

จริยศาสตร์

E T H I C S

William K. Frankena

University of Michigan

กัมพล สิริมุนี

ถ อ ค ว า ม

(ต่อจากฉบับที่แล้ว)

เมื่อกล่าวอย่างนี้แล้ว โสเครตีสในทางปฏิบัติจึงได้ให้ญาติคิดหมวดสามต่อไปอีก เพื่อแสดงว่าเขาไม่ควรทำลายกฎหมายโดยการหลบหนีไป คือ

(๑) เราไม่ควรทำลายผู้ใดผู้หนึ่งเลย การหลบหนีของโสเครตีสน่าจะทำลายต่อรัฐ เพราะการหลบหนีไปนั้นถือว่าเป็นอันตราย และสื่อถึงความไม่เห็นแก่กฎหมายของรัฐ

(๒) หากว่าเรายังคงดำเนินชีวิตอยู่ในรัฐ ทั้งที่เราสามารถออกจากรัฐนั้นไปได้ เราก็ต้องเต็มใจปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐอย่างไร้ข้อแม้ ดังนั้นถ้าโสเครตีสจำยอมหลบหนีไป เขาก็ถือว่าได้ทำลายข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่เราไม่ควรจะทำ

(๓) สังคมหรือรัฐของเราตามนัยคุณธรรมแล้วก็คือ พ่อแม่และครูบาของเรานั้นเอง เราจึงควรเชื่อฟังพ่อแม่แลครูบาของเราด้วย

ในแต่ละยุคคิดเหล่านี้ โสเครตีสได้เข้าชิงหลักการหรือจริยনীติทั่วไป ซึ่งตามเหตุผลแล้วเขากับครีโตสหายของเขายอมรับว่าถูกต้อง คือ

(๑) ว่าเราไม่ควรทำร้ายผู้หนึ่งผู้ใดเลย

(๒) ว่าเราควรรักษาสัญญาของเราเอาไว้ และ

(๓) ว่าเราควรเชื่อฟังหรือนับถือพ่อแม่และครูบาของเรา

อนึ่ง ในแต่ละกรณีเขายังได้นำปัญญาอย่างอื่นซึ่งรองรับเนื้อหาข้อเท็จจริงอันหนึ่งมาใช้ แล้วนำนิตี

หรือหลักการนั้นมาใช้กับกรณีที่กำลังเกิดขึ้นนอกด้วย คือ

- (๑) หากข้าฯ หลบหนีไป ข้าฯ ก็จะได้ชื่อว่าทำความเสียหายให้แก่สังคม
- (๒) ถ้าข้าฯ หลบหนีไป ข้าฯ ก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำลายสัญญาณนี้ และ
- (๓) ทว่าข้าฯ หลบหนีไป ข้าฯ ก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ไม่เชื่อฟังพ่อแม่และครูบาของข้าฯ

ครั้นแล้วเขาจึงได้สรุปนิคมสิ่งที่เขาควรปฏิบัติตามในสถานการณ์พิเศษของเขานี้ เรื่องนี้จัดเป็นแบบแผนตัวอย่างของการหาเหตุผลในเรื่องต่าง ๆ ทางศีลธรรม และก็ได้แสดงให้เห็นให้ดูแล้วในที่นี้อย่างงดงาม

ปรากฏว่าโสเครตีสค้นคิดหลักการสามอย่างของเขาทั้งหมด ซึ่งนำไปสู่นิคมอย่างเดียวกัน แต่บางครั้งเมื่อเราใช้หลักการข้อหนึ่งหรือมากกว่ากับกรณีเดียวกันนั้นแล้ว เรื่องมันก็จะไม่ถูกต้องนัก อันที่จริงปัญหาศีลธรรมส่วนมากมักเกิดขึ้นตามสถานการณ์ต่างๆ ที่มี การขัดแย้งกันของหน้าที่ทั้งหลาย อยู่เสมอ นั่นก็คือในที่นี้หลักการศีลธรรมอย่างหนึ่งนำไปสู่ทางหนึ่ง ส่วนอีกหลักการหนึ่งก็ตั้งไปในอีกทางหนึ่ง โสเครตีสได้เป็นตัวแทนอยู่ในบทสนทนาของเพลโต ดังที่กล่าวไว้ว่า หากรัฐไว้ชีวิตเขาตามข้อตกลงที่ว่าเขาจะต้องไม่สอนต่อไปอีก เช่นที่เขาได้ปฏิบัติอยู่นั้น เขาก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ไม่เชื่อฟัง เพราะว่า

- (๔) เขาได้รับมอบหน้าที่สั่งสอนมาจากพระเจ้า คือ อะโปโล และ
- (๕) คำสอนของเขาจำเป็นเพื่อความดีแท้จริงของรัฐ แล้วเขาก็จะต้องตกอยู่ในความขัดแย้งกันของหน้าที่ทั้งหลาย กล่าวคือหน้าที่เชื่อฟังรัฐที่เขานำมาใช้ และจะขัดแย้งกับหน้าที่อื่นอีกสองอย่าง คือ (๔) และ (๕) ด้วยเหมือนกัน

เพราะสิ่งเหล่านี้เขาจึงได้ตัดสินใจปฏิบัติตามหน้าที่ เชื่อฟังคำสั่งของรัฐก่อนอื่นใด ครั้นแล้วในที่นี้เขาจึงได้แก้ปัญหานี้ มิใช่เพียงการอิงอาศัยกฎต่างๆ เท่านั้น เพราะมันเป็นสิ่งไม่เพียงพอ แต่โดยการชี้ขาดว่า กฎอันใดควรจะครองความเด่นเหนือกว่ากฎอื่นๆ เรื่องนี้จัดเป็นแบบแผนตัวอย่างของการหาเหตุผลในจริยศาสตร์อีกประการหนึ่งด้วยเหมือนกัน

เมื่อย้อนกลับมาดูครีโต โสเครตีสก็ได้เสริมเหตุผลของเขาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จากการเฉลยยุติคดีต่างๆ ของสหายเขา แทนการหลบหนีไปด้วยความพึงใจว่า อันที่จริงเขาจะไม่ยอมทำความผิดอันใดเพื่อตนเอง สหายของเขา หรือแม้ครอบครัวของเขาโดยกลายเป็นคนนอกกฎหมาย แล้วหลบไปอยู่ต่างแดนอีก

เขายังได้ยืนยันด้วยว่า ความตายไม่ใช่สิ่งเลวร้ายสำหรับท่านผู้เฒ่า ซึ่งได้เคยทำดีที่สุดมาแล้ว ไม่ว่าจะมึน
ปรโลกอยู่หรือไม่ก็ตาม อีกประการหนึ่งเขาได้กล่าวไว้ว่า จริยธรรมที่ดีไม่มีอยู่ในทางอื่น และก็
ไม่มีพื้นฐานที่เหมาะสมจริง ๆ อื่นใด ซึ่งถือได้ว่า หากการพิจารณาทางศีลธรรมไม่มีความแน่นอน
เท่านั้น อีกเหมือนกัน

เรื่องทั้งหลายล้วนแต่น่าสนใจทั้งสิ้น เพราะว่าเรื่องนั้นได้แสดงให้เห็นปัญหาศีลธรรมสองประการ
ซึ่งแสดงให้เห็นว่า บุคคลตัวแทนฝ่ายศีลธรรมผู้เคร่งครัดและหลักแหลมคนหนึ่ง ได้ดำเนินการแก้ปัญหา
เหล่านั้นอย่างไร อนึ่ง เรื่องนี้ยังฉายแสงให้เราได้เห็นจริยศาสตร์ภาคปฏิบัติของโสเครตีสอย่างมาก
อีกด้วย นั่นก็คือหลักการข้อ (๑) ถึง (๕) รวมทั้งหลักการรุ่นสองที่ว่าข้อ (๔) และ (๕) ยึดเอา
หน้าที่เชื่อฟังรัฐว่า สูงกว่าคำสั่งอื่นใด อย่างไรก็ตาม สำหรับโสเครตีสแล้วหน้าที่เชื่อฟังรัฐนั้นจักเป็น
อนันต์ อันขึ้นอยู่กับกฎข้อ (๑) (๒) และ (๓) ซึ่งนับว่าเป็นพื้นฐานมากกว่ากัน เราสามารถค้นหา
จริยศาสตร์ภาคปฏิบัติของเราเองได้จากการตรวจดูว่า ตัวเราเองควรจะแก้ปัญหาสองข้อเหล่านี้ หรือ
ปัญหาอื่นใดทำนองนั้นได้อย่างไร

อันจักเป็นแบบฝึกหัดที่ต้ออย่างหนึ่ง สมมติว่าในการแก้ปัญหานี้ท่านไม่เห็นด้วยกับการเฉลยปัญหา
กรีโต้ของโสเครตีส ท่านก็อาจคัดค้านหลักการของเขา ที่กรีโต้ไม่ได้โต้แย้งไว้ ท่านอาจขอร้องให้
โสเครตีสรับรองทัศนะข้อ (๑) (๒) และ (๓) ของเขาว่าเป็นสิ่งถูกต้องได้ แล้วโสเครตีสก็ควร
พยายามตอบคำถามของท่าน เพราะเขานับถือเหตุผลและยุติธรรมในจริยศาสตร์ ทั้งต้องการความรู้จัก
ความเห็นที่ถูกต้องเท่านั้น

นั่นโสเครตีสอาจโต้เป็นตัวอย่างว่าข้อ (๒) ถูกต้อง เพราะข้อนี้ได้มาจากหลักการพื้นฐานที่มั่นคง
กว่ากันคือข้อ (๔) หรือ (๕) นั่นก็คือเขาอาจจะกล่าวว่าเราควรรักษาสัญญาเอาไว้ เพราะมันเป็น
บัญชาจากพระเจ้า หรือเพราะจำเป็นเพื่อประโยชน์สุขส่วนร่วม แต่แน่ละท่านก็อาจถามหาหลักการ
พื้นฐานยิ่งขึ้นไปอีก หากท่านมีเหตุผลดีพอเพื่อทำเช่นนั้น (ถ้าท่านถามอย่างไร้เหตุผลแล้ว ท่านก็หา
ได้ชื่อว่าอย่างเข้าสู่การสนทนาอย่างจริงจังไม่) ในที่บางแห่งท่านหรือโสเครตีสเกือบจะต้องตั้งปัญหา
ขึ้นอย่างหืดกึ่งเลียงไม่ได้ว่า หลักการจริยศาสตร์โดยเฉพาะกับหลักการพื้นฐานที่สุดนั้น เราจะรับรอง
ความถูกต้องได้อย่างไรเล่า แล้วปัญหานี้ก็ดูเหมือนจะนำไปสู่คำถามต่อไปว่า การกล่าวว่าบางสิ่งถูกต้อง

ตั้งถาม เป็นธรรม ยุติ และอื่นๆ ซึ่งอันที่จริงก็คือคำถามที่โสเครตีสมักจะยกขึ้นในการสนทนาอื่นๆ เสมอว่า หมายความว่ากระไรนั่นเอง (เช่นในยูโทโพเรเขาตามแนวปฏิบัติก็ได้ไว้ว่า ความถูกต้อง มิได้ หมายถึง ปัญหาจากพระเจ้า)

ธรรมชาติจริยศาสตร์หรือปรัชญาจริยธรรม

เมื่อเรื่องนั้นได้เกิดขึ้นแล้ว การอภิปรายก็กลายเป็นปัญหาปรัชญาที่สมค่างยิ่งขึ้น จริยศาสตร์เป็นปรัชญาสาขาหนึ่ง จริยศาสตร์ก็คือปรัชญาจริยธรรมหรือการค้นคิดปรัชญาว่าด้วยศีลธรรม ปัญหาศีลธรรม และการวินิจฉัยศีลธรรม สิ่งอันใดจริยศาสตร์นั้นก็กล่าวถึงก็ได้แสดงไว้แล้วด้วยความคิดชนิดหนึ่ง ซึ่งโสเครตีสได้ปฏิบัติอยู่ในครีโตหรือในอะโปโลยี เสริมด้วยสิ่งที่เราได้กำหนดกันว่าเป็นของจริยศาสตร์นั้น การค้นคิดปรัชญาเช่นนั้นจะได้รับการอธิบายอย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในขณะต่อไป

ปรัชญาจริยธรรมย่อมเกิดขึ้นเช่นเดียวกับโสเครตีส คือ เมื่อเราก้าวเลยขั้นที่เราถูกกฎของประเพณีต่างๆ บังคับ และแม้จะได้ก้าวเลยขั้นที่กฎเหล่านั้นฝังจิตใจมากจนเราอาจกล่าวได้ว่า ถูกบังคับจิตใจ ภายหลัง จนมาถึงระยะที่เราจะพึงค้นคิดเอาเองตามแบบวิจัยวิจารณ์ทั่วไป (เหมือนชาวกรีกทั้งหลาย ได้เริ่มกระทำกันในครั้งโสเครตีสนั่นเอง) แล้วก็ได้รับ อธิปไตยชนิดหนึ่งซึ่งเป็นจริยกร บ่อเกิดศีลธรรมโดยแท้ อย่างไรก็ตามเราอาจแบ่งความคิดที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมทางใดทางหนึ่งออกได้ เป็น ๓ ชนิด คือ

๑ การค้นหาทางประสาธน์สัมพันธ์เชิงพรรณนา ซึ่งจะเป็นแบบประวัติศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ก็ได้ เยี่ยงที่นักมานุษยวิทยา นักประวัติศาสตร์ นักจิตวิทยา และนักสังคมวิทยาได้กระทำกันนั้นก็มีอยู่ จุดหมายปลายทางในที่นี้ก็คือ การพรรณนาหรืออธิบายปรากฏการณ์ทางศีลธรรม หรือจัดตั้งทฤษฎีธรรมชาติของมนุษย์ให้แน่นอนซึ่งอาศัยคำถามต่างๆ ของจริยศาสตร์เป็นหลัก

๒ การค้นคิดแบบปทัสถานซึ่งถามว่า อะไรคือความถูกต้อง ความดีงาม หรือความจำต้องชนิดที่โสเครตีสได้ปฏิบัติอยู่ในครีโต หรือที่ผู้ใดผู้หนึ่งได้ปฏิบัติกันก็มีอยู่ ข้อนี้อาจยึดถือเอาการยืนยันการวินิจฉัยปทัสถานอันหนึ่งให้เป็นแบบอย่างก็ได้ เช่น

(ยังมีต่อ)